

**NKUZI MMEREMME OMENALA AKPAMOKE NDÌ IGBO NA UZO NKWALITE IKIKERE
UMUNWAANYÌ MAKÀ NWETA EBUMNOBI MBA ỤWA N'ONODÙ ABUM NWAANYÌ
N'OGO SENCHURI IRI ABUQ N'OTU**

Gloria Ngozi Ugbor

Department of Arts Education/Centre for Igbo Studies,
University of Nigeria, Nsukka
ugbor.gloria@unn.edu.ng

Na

Chikodi Dymna Onyegiri

Centre for Igbo Studies, University of Nigeria Nsukka
[chikodi.onyegiri @unn.edu.ng](mailto:chikodi.onyegiri@unn.edu.ng)

Umị edemeđe

Nchocha a lebara anya na nkuzi mmeremme omenala akpamoke n'ala Igbo na ụzo nkwalite ikikere umunwaanyi maka nweta ebumnobi mba ụwa n'onodù nnwerekere ha n'ogo senchuri iri abuq n'otu. Mbụnuche nchocha a bụ ịmata mmeremme omenala akpamoke e nwere n'ala Igbo bụ nke e ji emegide onodù abum nwaanyi na ihe ndì na- egbochi ikpochapu ha. Ajuju nchocha abuq ka e ji wee mee nchocha a. Ndì nchocha gbasoro usoro nkowa sọvee wee mee nchocha ya. E ji usoro nhọrọ nha na usoro nhọrọ ebumnobi wee hoputa ndì nkuzi asusụ Igbo dì iri asato e ji mee nchocha. Ngwa e jiri mee nchocha a bụ njumaza bụ nke ihe e depurata na ya dì iri ato na abuq (32) n'ime nkeji abuq. Maka inyocha ngwa nchocha, ndì nkuzi abuq na ngalaba amumamụ Igbo na otu onye nkuzi na-akuzi na ngalaba measurement na evaluation lebara anya na ya, bụ ndì si na ngalaba mahadum nke Naijiria Nsukka. Ndì nchocha lelere ịnogide n'onodù nke agbanweghi agbanwe site n'iji usoro ntucha data a na-akpọ Cronbach's Alpha na Bekee, ma e nwetara akara 0.75. E jiri ntucha miin, ndipụ n'izugbe wee nweta osisa ajuju nchocha. Nchocha e mere gosiri na omenala akpamoke ndì a dì iche iche e nwere n'ala Igbo gunyere nwoke igosiputa ikikere dì iche iche n'ihi na ọ kwuru ığwọ isi nwaanyi, ihapu inye nwaanyi oke obia ma ọ gbaa alukwaghị m, ikuwaghachi ığwọ isi nwaanyi, ihụta nwa nwoke dika naanị ihe bụ nwa n'ala Igbo na ndì ozọ. Nchocha ozọ gosikwara na ihe ndì na- egbochi ikpochapu omenala mme kpa ahụ ndì ahụ n'ala Igbo gunyere nkwenye ha nwere n'omenala Igbo, agumakwukwo a napuru umunwaanyi ikikere ya n'oge gboo, mperi mmejuputa iwu dì iche iche na ndì ozọ. Ndì nchocha tutara alo mkpa ọ dì inye umunwaanyi, umunwoke niile, ndì eze, ndì chiri echichi, oha na eze ndì Igbo, ozuzu ịmata mkpa ọ dì ime ka umunwaanyi nwere onwe ha n'omenala akpamoke ndì a, nakwa uru ọ bara n'ikwalite onodù ezinaulọ nakwa akunụba oha obodo.

Okpuruukpu okwu: Omenala Igbo, omenala akpamoke, onodu abum nwaanyi, nkwalite nnwerekere, ogo senchuri iri abuq n'otu.

Mkpólite

Omenala bụ ihe na- eziputa ka ndì si eme tinyere nkwenye ha. Ndì Igbo nwere omenala dì iche iche bụ nke ha ji eziputa nkwenye ha. Ka osila dì, omenala ụfodù ndì Igbo na- eme, ka a hụtara ka ihe na- akpa oke n'etiti abum nwoke na nwaanyi, ma nke a gbadoro ığwụ na nkwenye ha. Site n'akụkọ okike nke ụwa, ndì Igbo nwere nkwenye na nwoke bụ anụ kachasi dì elu, nwekwara ikikere n'ebe ihe ndì okike ndì ozọ niile dì tinyere nwaanyi. Uloma (2018) kwadoro echiche a, n'ikowa na Chukwu kere nwoke n'oyiyi nke ya, ma site na otu mkipisi ngu ya kee

nwaanyị ya. Uloma gara n'ihu wee rutu aka na site n'akụkọ okike nke ụwa, na nwaanyị bụ ihe ncheta. N'echiche Okoro (2020), ndị Igbo gbadoro ụkwụ n'akụkọ okike ụwa wee nwaanyị ọnodụ dika otu ihe enwemenwe nwoke, na- enweghi ọnodụ dị elu, onye mmụba tinyere onye oru ụlo. N'ihi nhụta ndị a niile mere na Diogu (2021) kowara na onodu abum nwoke maobu nwaanyị n'ala Igbo na- eziputa udị ikikekere, enwemike, nwereonwe, ndabere, oru tinyere akpamoke mmadụ nwere n'uzo ibi ndu ya niile. Diogu gara n'ihu kowaaa na ebe a na- ahụta nwoke dika onye gbasiri ike, dị oke mkpa, na isi ihe okike niile, na a na- ahụta nwaanyị dika onye enweghi ume, adighị oke mkpa ma bùrụkwa ihe enyemaka nye nwoke. Nke a mere na ụboghị ọbula a mürü nwa nwoke n'ala Igbo, bụ ụboghị añuri ma mbuli elu ya malitere, ma ụboghị a mürü nwa nwaanyị ka nleda anya na mmekpa ahụ ya bidoro. Iwundu (2021) kowara na ọ bughị naanị na a na- anapụ ụmụnwaanyị ikikere kama na a na- enye ha iwu, ihe mgbochi na mmekpa ahụ n'uzo ebimndu ha. Nke a mere n' ọdinala Igbo, nwaanyị na- abụ naanị ihe nwoke mere ya ka ọ bụrụ, ma nke a mere e ji asị na mma nwaanyị bụ di ya. Nke a mekwara na tupu nwanyị ga- enwe ugwu na ọnodụ n'oha obodo na ọ ga- aluriri di, bụ nke a na- egosiputa site n'igbanwe aha nwaanyị na- aza ma ọ lụo di tinyere inwe aha otutu na - egosiputa ọnodụ di na ndu nwanyị, dika Akụ di ya, Ure di ya, bụ nke ịza aha n'usoro a adighị ire n'ala Igbo ugbu a. Nke a mere na n'ala Igbo, nwaanyị abughị naanị onye enyemaka kama na ọ naghi enweta akara njirimara beluso mgbe ọ lụrụ di, ma ya mekwara na ikikere nwoke na enwemike nwoke dị iche na nke nwanyị n'ala Igbo. Ọ bụ ikikere a ndị nwoke nwere mere na ụmụnwaanyị bido na nwata ruo na ndị alụ alụ na- enwe mmekpahụ, nleda anya na akpamoke dị iche iche e nwere n' omenala Igbo. Ka osila dị, ndị nchocha ga- eleba anya ịmata udị mmeremme akpamoke a dị iche iche e nwere, na ụzọ a ga- esi wee kwalite ọnodụ nnwere onwe ụmụnwaanyị n'ala Igbo.

Nsogbu Nchocha

Omenala akpamoke dị n'etiti abụ m nwa nwoke na nwa nwaanyị n'ala Igbo, bụ nke na- egosiputa naanị na nwa nwoke bụ ihe kachasi dị mkpa ma bùkwara onye nwekwaziri ikikere n'ala Igbo, ebe nwa nwaanyị bụ ihe nnonyere/enyemaka. Nke a apụta ihe site n'otụtụ mmeremme omenala akpamoke dị iche iche ụmụnwaanyị na- agabiga bido na nwata ruo n'ogo nne nwaanyị nọ na di. Mmeremme omenala akpamoke a bụ nke nwere mmetụta a na- ahụ anya site n'agwa na okwu ọnụ na- egbu mmuo/eri ariri tinyere iwtara ụmụnwaanyị ọnwụ ike. Ọnодụ nleda anya a, akpamoke a, enweghi ọnụ okwu, enweghi oke n'ulo nna na ụlo di ha beluso ma ha a mutura nwa nwoke , ịgbaso oke iwu site na nwata, iti ihe na mkgpagbu ndị ọzọ niile ụmụnwaanyị na- anata emetula ụzọ agbam mbọ ụmụnwaanyị, nkwydosike ha, ọnodụ akụnụba, agaghị n'ihu ezinaulọ nakwa nke ọha obodo. Ka osila dị, ndị nchocha, ga- achọ ileba anya na omenala akpamoke ndị a niile, nakwa ihe ndị a ga- eme iji kwalite ọnodụ nnwereonwe ụmụnwaanyị n'ala Igbo.

Ajụjụ Nchocha

1. Kedu omenala akpamoke ndị a dị iche iche e nwere n'ala Igbo?
2. Kedu ihe ndị na- egbuchi ikpochapụ omenala akpamoke ndị ahụ e nwere n'ala Igbo?

Omenala akpamoke e nwere n'ala Igbo na ụzọ ime ka ụmụnwaanyị nwere onwe ha n'ogo senchuri iri abụ na otu

Ndị Igbo bụ ndị a mara nwere omenala dị iche iche, mana ime omenala ndị a, e nwere omenala ndị na- akpa oke n'etiti abum nwoke na nwaanyị. Omenala ndị ahụ ka a hụtakwara dika ihe na- emekpa ụmụnwaanyị ahụ (Madunagu, 2010). Omenala akpamoke bụ nke Ede (2018) kowara dika omenala ndị a niile na- enye ụmụnwaanyị mmekpa ahụ bido mgbe a mürü nwata nwaanyị ruo n'ogo ha lụrụ di nakwa mgbe di ha nwụrụ. Iruka (2019) hụtara omenala akpamoke dika omenala ndị ahụ na- akwado nleda ụmụnwaanyị anya n'obodo. N'ihi omenala akpamoke

ndị a, ka e ji anapụ ụmụnwaanyị oke na ọnọdụ ruru ha, ohere na ikitere agumakwukwọ na nkwado n'ọnọdụ akụnụba. Omenala akpamoke ndị a gụnyere:

- Ikwụ ugwo isi nwaanyị: N'odịnala Igbo, o bụ nkwenye na ụbochị nwoke kwuru ugwo isi nwaanyị, ka o nwere ikitere niile ebe nwaanyị ahụ nō. Nke a mere na nwoke nō n'isi oge ọbụla ma bùrụkwa onye kachasi dì mkpa n'ezinaulo. Ikwụ ugwo isi nwaanyị a mere na nwaanyị bụzi ihe enwemenwe nwoke/di ya. Nke a bụ ihe na- enye nwoke ikitere ịgbaziri nwunye ya site n'iti ya ihe, ikpo nwunye ya oku mmeko nwoke na nwaanyị mgbe ọbụla o ji mmasi ha, inwe enyi nwaanyị, ilu ọtụtu nwunye, ime ka nwunye ha na- abụ ụmụ ka ọkuko, i ga ebe ọbụla mgbe o ji mmasi ya, inwe iwu ihe ndị o ga- eme na nke o gaghị eme, tinyere na nke a mekwara na nwunye ya agaghị agbazinwuru di ya n'ihi ujo/egwu maobụ ihere.
- Ihụta nwa nwoke dika naanị ihe bụ nwa n'ala Igbo: N'ala Igbo, ihe e ji alụ nwaanyị bụ maka nwa tümadi nwa nwoke. N'ihi nke a, a hütara nwa nwoke dika isi ihe, mimadu ọha, onye nwere ikitere na ihe na- enye nwaanyị ugwu na ọnọdụ n'ulo di ya nakwa n'oha obodo. N'aka nke ozo. a hütara nwaanyị dika ihe e chetara echeta, onye mgbakwunye na enwemenwe nwoke. N'ihi nhütara a, e nwere ebe nwa nwoke di, mere na ndị Igbo kwenyere na o bụ naanị mgbe nwaanyị mütara nwa nwoke ka o ji enwe ugwu na ezi ọnọdụ n'ezinaulo ya nakwa n'anya ọha obodo. N'ihi nke a, o burụ na nwaanyị amụo nwa izizi, o burụ nwa nwaanyị, o muo nke abu maobụ nke ato, o bùrụkwa nwa nwaanyị, egwu na- adaghari site n'ihünanya banye n'ikpoasi na ọnọdụ mgbawa obi/ariri bụ nke na- aputa ihe n'okwu ọnu nwoke nakwa n'agwa ya. Ndị nwoke ụfodu na- aju na ha na nwunye ha agaghị enwezi mmeko nwoke na nwaanyị, na o bụ ka o bia muoro ya nwaanyị ozo. Nwoke di etu a na- esite n'udu inwe enyi nwaanyị n'iro ma sikwa etu a, luba ọtụtu ụmụnwaanyị. N'izulite ụmuaka, ndị nwaanyị ka a na- enye iwu juputara ebe niile ha ga- agbaso, ebe a na-eleghara ndị nwoke anya. O di mkpa imata na bido na nwata, ka ụmuaka ụmụnwaanyị na- esite na- enwe mmekpa ahu, enweghi ohere na mmesa ahu, n'ihi na ha nō n'oru oge ọbụla, site n'izacha ulo, idozi ulo isi nri, isa efere, işu akwa, etu ha kwasiri iño ala, ikwu oto, ikwu okwu, iri nri na ndị ozo.
- Ibe nwaanyị ugwu: N'odịnala Igbo, ibe nwoke ugwu ka a hütara kai he di mma ebe ibe nwaanyị ugwu bụ ntaramahuhu(Udeme, 2019). Ugbor & Iwuala (2021) kowara na ebumnobi e ji ebe nwoke ugwu di ụzo ato bụ nke gụnyere;
 - Iji chop ihe o ji burụ nwoke mma
 - Ọbara o na- agbaputa bụ iji hu na a kwadobere nwoke maka afufu o ga- agabiga n'odịnihu n'uwa.
 - Ọbara dasara n'ala bụ iji hu na ha na ala nwere ọgbugba ndu, nke na ha agaghị atinye aka n'ihe ojoo ọbụla. N'aka nke ozo, ihe e ji ebe nwaanyị ugwu bụ maka ihe ndia;
 - Iji mebie ihe ga- eme ka agu nwoke guo nwaanyi.
 - Ihu na nwaanyị agaghị ama nwoke ganye na o luo di
 - ihu na o bụ ebe ga- amasu nwoke ịbanye
 - Ime ka ebe nwaanyị si amu nwa ghe oghe nke oma, mana nke bụ eziokwu bụ na o bụ ihu na nwoke agughhi ha maobu na ha enweghi mmasi ebe nwoke no, tinyere na ha nwere ike inweta ọria site n'ibe ugwu, amughhi nwa, obi mgbawa, ime ka ihe ha ji bụ nwaanyị joo njo tinyereinweta nleda anya.
- Mmekpa ahu nwaanyị di ya nwuru na- anata: N'odịnala Igbo, ụmụnwaanyị di ha nwuru na anata nnukwu ntaramahuhu na mkpagbu di iche iche, mgbe ha na- agba mkpe. Udeme (2020) ruturu aka na o burụla ntoala n'ebe ụfodu n'ala Igbo, na mgbe ọbụla di nwaanyị nwuru na- aga e buru ụzo bo nwaanyị ahu ebubo n'udu na o buya gbura di ya. Ebumnobi ebubo a a na – ebo ya bụ iji hu na a napuru ya akụnuba di ya tinyekwara na o natara ntaramahuhu di iche iche. Na nkowa Udeme, ọtụtu ezinaulo na- eburu ụzo bunye nwaanyị mmiri ozu a sachaputara n'ahu di ya ka o nwuo, maobu were oji suo na mmiri ahu nye nwaanyị ka o nwuo. Ụfodu

na-eme ihe a na-akpo ndakpa ozu, ma nke a pütara imanye nwaanyị di ya nwurụ ka o susuo ozu di ya ọnụ ugboro ato. Na nkwoechiche a, ka Iruka (2019) ji kowaa na umunwaanyị ụfodụ ka a na-ewere mmiri ruru inyi maobu nke e kutere n'okporo ụzọ wee saa ha ahụ. Iruka gara n'ihi ikowa na ụfodụ na- ejii efere kara nka maobu nke e ji enye nkita nri wee bune nwaanyị nri o rie, tinyere na a ga-agwa onye ahụ ka o narahụ n'ala nkiti ganye na ọ gbacha mkpe. Ebe ụfodụ, a ga-agwa nwaanyị na ọ gaghi asa ahụ izu ato maobu karịa, tsumadi ọ bürü nwunye onye chirī echichi dika ozọ. N'echiche Iwundu (2021), ụfodụ umunwaanyị ka a na-agwa ka ha hapu ipu apụ maobu gaa ahịa ganye na ha agbacha mkpe, tinyere n'obodo ụfodụ na-agba mkpe afọ asaa, mgbe e liri di onye ahụ ọ nokwaa otu afọ, dika nwunye ndị eze na Nimbo - ụzọ Uwanị. Iwundu gara n'ihi kowaa na umunwaanyị ụfodụ ka a na-amanye ka ha lụo nwanne di ha, na-agbanyeghi na ha a mọqlara di ha ụmụ. Nke kasị nke bụ na-anasite n'ebubo nakorō nwaanyị akụnụba di ya niile, tsumadi onye ụmụ ya pere mpe, maobu onye mürü naanị umunwaanyị. Ozọ dika ibe ya bụ ụfodụ ndị nwoke na-esite n'ichọ mmeko nwoke na nwaanyị n'etiti ha na nwaanyị di ya nwurụ anwu, wee na-enye ya nnukwu mmekpa ahụ ma ọ ju, dika ịna ya ala ya n'ike, igbu akwu ya na ihe ndị ozọ.

Iji belata akpamoke na mmeekpa ahụ ndị a dị iche iche umunwaanyị na-anata site n'ogo nwata ruo n'ogo okenye emeela na e ewepütala atụmatu mba ụwa díkwazị iche iche iji nyere umunwaanyị aka inwere onwe ha na ikwado ha ka ha kwudosieike n'ezinaulọ nakwa n'oha obodo (UNICEF, 2001). Ogo senchuri iri abụo na otu, bụ nke nwere ezi nkwoechiche isite n'onodụ agumakwukwọ n'uløakwukwọ mee ka onye ọbụla kwudosie ike n'ebi ịmụ orụ aka dị, ịma ihe gbasara ngwa tekñuzu na iji ya rụo orụ, zuo ahịa, guo akwukwọ, sonye na ndorọ ndorọ ọchichị maobu orụ ndị ozọ onye ahụ nwere mmasi na ya. Nke a mere na otu dị iche iche na-agba mbo ịhụ na umunwaanyị nwere onwe ha maka igwuzobe nke ọma ebumnobi mba ụwa n'ogo sechuri iri abụo na otu. Otu ndị a dị iche iche a gunyere ndị UNICEF, (2001) na-agba mbo ịhụ na ụmuaka na umunwaanyị nwere onwe ha, ndị African Charter on Human and Peoples Rights(ACHPR) (2004) bụ ndị kwenyere na nwata ọbụla ma nwoke ma nwaanyị ga-abụ onye nwere onwe ya, anabatara ma nwee oke ruru ya, Universal Declaration of Human Rights (1948), bụ ndị kwenyere na mba ụwa niile, Ukoha (2020) kowara na e nwere ihe mgbochi ụfodụ dị iche nke mere na ebumnobi umunwaanyị nwere onwe ya amitabeghi mkipuru. Ihe ogbochi ndị a gunyere: ihe gbasara omenala, agumakwukwọ, iwu, ndorondorọ ọchichị na ihe gbasara agwa. Dika o si gbasata omenala, ndị Igbo kwenyere na ndị nwoke bụ naanị mmadụ nwere ikikere ma díkwa elu n'ala Igbo, nke na agaghi e ji ha atụnyere nwaanyị. Ozọ bụ na omenala Igbo kwechisirike ma bürü ihe jụrụ ịnabata mgbanwe. Dika o si gbasata agumakwukwọ, mgbochi e nyere ndị nwaanyị n'ebi ịgụ akwukwọ n'oge gbo di, mere na e nwere ndaghachi azụ n'ebi ikpochapụ omenala mkipagbu a dị. Dika o si gbasata iwu, iri mperi dị iche iche, egbociela ndị ọka iwu iwu niile ndị out dị iche iche ji akwado ọnodụ nnwere onwe umunwaanyị. N'aka nke ndorọ ndorọ ọchichị, agbaala ọtutu umunwaanyị ndị chọro ịzo ọkwa ọchichị mgba okpuru, ma meek a mmuo ha daa mba.

Usoro Nchocha

Udị nchocha ọmụmụa bụ usoro sovee nkowa. Nworgu (2006) hütara usoro sovee nkowa dika usoro na-akowa isiokwu, agwa maobu ihe a na-ahụta gbasara ndị e ji eme nchocha n'usoro n'usoro, n'agbakonyeghi maobu iwepu ihe ọbụla n'ihe a na-ahụta anya oge ahụ a na-eme ya bụ nchocha. Onye nchocha hütara ụdị nchocha a, dika ihe dabara n'isiokwu nchocha ya, ebe ọ bụ na nchocha a nwere mmasi n'imata etu ikuzi alümalü na usoro alümalü ọdinala Igbo ga-esi enye aka n'ibelata umụakwukwọ ibikọ ọnụ dika di na nwunye na-alughi alu, idị ime na ite ime bụ nke na-eweta ọnwu ike na ọnodụ ilu nwaanyị n'ozu

n’ala Igbo na mahadum na mpaghara Owuwa Anyanwu Naijiria. Ndị e ji mee nchocha kpomkwem bụ ndị nkuzi na- akuzi asusụ Igbo n’uloakwukwo mahadum na mpaghara Owuwa Anyanwu Naijiria dì nari isii na ise. Ndị a ga- ejị mee nchocha kpom kwem bụ ndị nkuzi dì iri asatọ na ise bụ nke onye nchocha gbasoro usoro nhoro di otutu gunyere usoro nhoro nha na usoro nhoro ebumnobi wee hoputa. Ngwa e jiri mee nchocha a bụ njumaza bụ nke ihe e depütara na ya dì iri ato na abụo (32) n’ime nkeji abụo. ndị nchocha lelere ịnogide n’onodụ nke agbanweghi agbanwe site n’iji usoro ntucha data a na-akpo Cronbach’s Alpha na Bekee, ma e nwetara akara 0.75. E jiri ntucha miini na ndịpụ n’izugbe wee nweta ọsisa nchocha. Ihe e guzobere maka ịnweta ihe nchocha bụ nke gbadoro ụkwụ n’usoro liketi ma ihe mpütara ya bụ nke a KKI – kwere kwesie ike, KE – kwere ekwe, JA – jụrụ ajụ, JKK – jụrụ kpam kpam bụ nke e nyere akara 4,3,2,1. Ọsisa ọbụla e nwetara pekarịri 2.50 gosiri ekwefi ekwe, ebe ọsisa nke ruru akara 2.50 maqbụ karịa gosiri ịguzosi ike kwem maqbụ kwere ekwe bụ nke gbadoro ụkwụ otu e si wee hazie ajụju nke ọbụla.

Nchoputa

Ihe e nwetara site na nchocha ka e zipütara na tebul abụo dika o si gbasata ajụju nchocha ato onye nchocha guzobere.

Ajụju nchocha 1: Kedu omenala akpamoke ndị a dì iche ihe e nwere n’ala Igbo?

Tebul 1: Mini echiche ndị nkuzi n’imata omenala akpamoke ndị a dì iche ihe e nwere n’ala Igbo.

S/N	Ndịna	Miin	Ndịpụ n’Izugbe	Mkpebi
	Omenala akpamoke e nwere n’ala Igbo.			
	Ikwu ụgwọ isi nwaanyị na - enye nwoke ikikere inye ụmụnwaanyị mmekpahụ ndị a:			
1	Ihụta nwaanyị dika ihe enwemenwe ya.	2.73	.80	Kwere ekwe
2	Igbaziri nwunye ya site n’iti ya ihe.	2.52	.64	Kwere ekwe
3	ikpo nwunye ya oku mmekọ nwoke na nwaanyị mgbe ọbụla o ji mmasị ha.	2.60	.68	Kwere ekwe
4	Inwe enyi nwaanyị n’iro.	2.58	.67	Kwere ekwe
5	Ilụ ọtụtụ nwunye etu o si mmasị ya.	2.62	.79	Kwere ekwe
6	Ime ka nwunye ya bọ ụmụ ka ọkụkọ, ma ọ masiri nwaanyị ma ọ masighị ya, kama maka ịkwalite ọnodụ akụnụba nwoke site n’iru ọru ugbo.	2.59	.61	Kwere ekwe
7	Nwoke iga ebe ọbụla mgbe o ji mmasị ya.	2.71	.68	Kwere ekwe
8	Inwe iwu ihe ndị ọ ga- eme na nke ọ gaghi eme	2.63	.51	Kwere ekwe
9	Nwunye ya agaghi agbazinwuru di ya n’ihi ụjo/egwu maqbụ ihere igba alukwaghịm.	2.55	.50	Kwere ekwe
	Inapụ nwaanyị oke ma a gbaa alukwaghịm			
10	Ọ naghi adị mfe nwaanyị inweta oke ọbụla ma ya na di ya gbaa alukwaghịm, tumadi ụmụ, ala, ụlo, ego na enwemenwe ndị ọzo e nwekorọ ọnụ.	2.60	.53	Kwere ekwe

11	Anaghị ekwe ka nwaanyị ckikoro ụmụ ya leta ha anya maqbụ keta oke ụmụ, n'ihi na nkwenye bụ na nwoke nwее ụmụ.	2.71	.60	Kwere ekwe
	Ikwughachi ụgwọ isi nwaanyị, bụ nke na- eweta:			
12	Ọ na- eweda ugwu na nsopuru nwaanyị ala.	2.90	.78	Kwere ekwe
13	Ọ bụ ihe ihere nye nwaanyị.	2.85	.69	Kwere ekwe
	Ihụta nwa nwoke dịka naanị ihe bụ nwa n'ala Igbo			
14	A hụtara nwa nwoke dịka isi ihe, mmadụ ọha, na onye nwere ikikere.	3.66	.88	Kwere ekwe
15	Mgbe nwaanyị mịtara nwa nwoke ka o ji enwe ugwu na ezi ọnodụ n'ezinaulọ ya nakwa n'anya ọha obodo.	2.81	.76	Kwere ekwe
16	Nwa nwoke bụ ihe na – enwe oke n'ala Igbo t <small>ümadi</small> ala na ihe enwemenwe ndị ozo.	3.00	.65	Kwere ekwe
17	A na- ebido na nwata nyebe ụmụaka ụmụnwaanyị ọru ụlọ buru ibu ruo n'okenye, n'ihi na e kwenyere na ọnodụ nwaanyị bụ n'usekwu.	2.71	.62	Kwere ekwe
18	Ụmụaka ụmụnwaanyị ka a na- akpopụ odibo, n'ihi na ahụtaghị ha ka ihe bara uru igu akwukwọ.	2.81	.75	Kwere ekwe
	Ibe nwaanyị ugwu			
19	Iji mebie ihe ga- eme ka agu nwoke guo nwaanyị	2.78	.55	Kwere ekwe
20	Ihu na nwaanyị agaghị ama nwoke ganye na o luo di.	2.65	.56	Kwere ekwe
21	Ime ka ebe nwaanyị si amu nwa ghore oghe nke ọma	2.73	.61	Kwere ekwe
22	Ọ na- enye ụmụnwaanyị ọriịa maqbụ itinye ha n'ọnodụ amughị nwa.	2.90	.71	Kwere ekwe
	Mmekpa ahụ nwaanyị di ya nwụrụ na- anata			
23	Ibo nwaanyị di ya nwụrụ ebubo igbu di ya, ka e nwee ike inara ya akunuba di ya.	3.02	.78	Kwere ekwe
24	Ibo nwaanyị di ya nwụrụ ebubo igbu di ya, ka e nwee ike inye ya ntaramahụhụ dịka ịnwụ mmiri ozu, ịrahụ n'ala dg.	3.00	.75	Kwere ekwe
25	Ikuchi nwaanyị di ya nwụrụ.	3.00	.76	Kwere ekwe
26	Ijụ na nwaanyị ahụ enwetaghị oke t <small>ümadi</small> maqbụrụ na o mürü naanị ụmụnwaanyị.	2.89	.67	Kwere ekwe

Mkpoko Miin - 2.79

Tebul nke mbụ a, gosiputara echiche ndị nkuzi n' omenala akpamoke ndị a dị iche iche e nwere n'ala Igbo. Ihe e depütara maka ajụju nchocha nke a dị iri abụo na isii nke bidoro 1 – 26. Akara miin e nwetara n'ajụju nke ọbụla tinyere m kpoko miin bụ 2.79 karịri kraiterion miin bụ 2.50, ma nke a gosiri na ihe ndị a niile e depütara bụ omenala akpamoke e nwere n'ala Igbo.

Ajụju nchocha 2

2. Kedu ihe ndị na- egbochi ikpochapụ omenala akpamoke ndị ahụ e nwere n'ala Igbo?

Tebul 2: Mini echiche ndị nkuzi n' ịmata ihe na- egbochi ikpochapụ omenala akpamoke ndị ahụ e nwere n'ala Igbo.

Onuogu	Ndina	Miin	Ndipu n'izugbe	Mkpebi
	Nkwene dì n'omenala Igbo			
27	Ndị Igbo kwenyere na ndị nwoke bụ naanị mmadụ nwere ikikere ma díkwa elu n'ala Igbo, nke na agaghị e ji ha atunyere nwaanyị.	2.68	.71	Kwere ekwe
28	Omenala Igbo kwechisirike ma bürü ihe jürü ịnabata mgbanwe.	2.67	.63	Kwere ekwe
	Onodу agumakwukwo			
29	Mgbochi e nyere ndị nwaanyị n'ebe igu akwukwo dì n'oge gboo, mere na ọtụtu ụmụnwaanyị enwebeghi ọnụ okwu n'ala Igbo.	2.65	.60	Kwere ekwe
	Ihe gbasaraiwu			
30	Iri mperi dì iche iche, egbochiela ndị ọka iwu imanye ndị Igbo izipütä ebunuche otu dì iche iche na- agba ime ka ụmụnwaanyị nwere onwe ha.	2.70	.61	Kwere ekwe
	Ndorø ndorø ọchichí			
31	Agbaala ọtụtu ụmụnwaanyị ndị chọrø ịzø ọkwa ọchichí mgba okpuru, ma mee ka mmuo ha daa mba, n'ebe nwere onwe ha dì.	2.75	.68	Kwere ekwe
32	İhüta ụmụnwaanyị ndị na- esonye na ndorø ndoø ọchichí, díka ndị chọrø igba n'iro.	3.00	.62	Kwere ekwe

Mkpoko Miin - 2.70

Tebul nke abuø a, gosipütara echiche ndị nkuzi n' ihe na- egbochi ikpochapụ omenala akpamoke ndị ahụ e nwere n'ala Igbo. Ihe e depütara maka ajuju nchöcha nke a dì isii nke bidoro 27 - 32. Akara miin e nwetara n'ajuju nke ọbula tinyere mkpoko miin bụ 2.70 karịrị kraiterion miin bụ 2.50, ma nke a gosiri na ihe ndị a niile e depütara bụ ihe na- egbochi ikpochapụ omenala akpamoke ndị ahụ e nwere n'ala Igbo.

Mkpokota Nchöcha

Site na nchöcha e mere, ihe ndị a bụ ọkpurukpu ihe a chopütara:

1. Omenala akpamoke ndị a dì iche iche e nwere n'ala Igbo gunyere ịnweta ikikere dì iche iche n'ihi na nwoke kwürü ugwo isi nwaanyị, ihapụ inye nwaanye oke ọbula ma ọ gbaa alukwaghị m, ikwughachi ugwo isi nwaanyị, ihüta nwa nwoke díka naanị ihe bụ nwa n'ala Igbo, ibe nwaanyị ugwu, mmekpa ụmụnwaanyị ndị di ha nwürü ahụ n'udị ịnara ha akụnuba ha tinyere ita ha ahụhụ dì iche iche.
2. Ihe na- egbochi ikpochapụ omenala akpamoke ndị ahụ e nwere n'ala Igbo gunyere nkwenye e nwere n'omenala Igbo, agumakwukwo a napuru ụmụnwaanyị ikikere ya n'oge gboo, mperi mmejupütä iwu dì iche iche na- eri n'ebe imejupütä ebumnobi ndị out na- azo nwere onwe ụmụnwaanyị nō, mmegide na mgba okpuru a na- agba ụmụnwaanyị chọrø ịzø ọkwa ọchichí n'obodo.

Mkparitauka

Ihe a chopütara gosiri na omenala akpamoke ndị a dì iche iche e nwere n'ala Igbo gunyere ịnweta ikikere dì iche iche n'ihi na nwoke kwürü ugwo isi nwaanyị, ihapụ inye nwaanye oke ọbula ma ọ gbaa alukwaghị m, ikwughachi ugwo isi nwaanyị, ihüta nwa nwoke díka naanị ihe bụ nwa n'ala Igbo, ibe nwaanyị ugwu, mmekpa ụmụnwaanyị ndị di ha nwürü ahụ n'udị ịnara ha akụnuba ha tinyere ita ha ahụhụ dì iche iche. Nchöcha a yitere nchöcha Ede (2018) na Iruka (2019) bụ ndị kwenyere na omenala akpamoke

bü omenala ndị ahụ na- akwado nleda ụmụnwaanyị anya n'obodo, ma bùrùkwa nke e ji anapụ ụmụnwaanyị oke na ọnọdu ruru ha, ohere na ikitere agumakwukwọ na nkwoado n'ọnọdu akụnụba.

Nchoputa ozọ gosiri na ihe ndị na- egbochi na ụmụnwaanyị abughị ndị nwere onwe ha n'ala Igbo gụnyere nkwenye ha nwere n'omenala Igbo n'udi na naanị nwoke bü ihe nwere ikitere n'ala Igbo tinyere na ndị Igbo ajula ịnata mgbanwe n'omenala ha, agumakwukwọ a napurụ ụmụnwaanyị ohere isonye na ya n'oge gbo, mperi mmejuputa iwu dị iche iche na- eri n'ebe imejuputa ebumnobi ndị otu na- azo nwere onwe ụmụnwaanyị nọ, mmegide na mgba okpuru a na- agba ụmụnwaanyị chọọ izo ọkwa ochichị n'obodo na ihe ndị ozọ. Nchocha a dabara na nke Odinye, & Okey- umeh, (2016), Ukoha (2020) na Iwundu (2021) bü ndị kowara na e nwere ihe mgbochi ụfodụ dị iche iche dika ihe gbasara nkwenye dị n'omenala, agumakwukwọ, iwu, ndorondorọ ochichị na ihe gbasara agwa, bü nke mere na ebumnobi ụmụnwaanyị nwere onwe ha amịtabeghi ezi mkpuru.

Mmechi na ịtụ alo

Ikuzi ụmụakwukwọ na ndị ọhaneze ihe gbasara omenala akpamoke e ji emegide ụmụnwaanyị ga-emepe ha anya ịmata ọnọdu ụmụnwaanyị nọ na ya na mkpa ọ dị isonye mbọ otu dị iche iche na mba ụwa na- agba ịhụ na e gwuzobere nwere onwe ụmụnwaanyị n'ogo senchuri iri abụọ na otu. N'ihi nke a, ndị nchocha tutara alo ndị a:

1. A ga- esite n'ọnọdu agumakwukwọ mee ka ụmụnwaanyị ka na- agụ akwukwọ mata oke na ọnọdu ruru ha n'ezinaụlo nakwa na obodo.
2. A ga- esite n' ogbakọ konfurenci na wokshopu ụmụnwaanyị dị iche iche mee ka ụmụnwaanyị ndị n'oime obodo mata o ruru ha ma kwudosike inweta ebumnobi nnwere onwe.
3. A ga-ahazi ogbakọ ebe a ga-anọ mee ka ndị eze ọdinala, ndị Igwe, ọha na eze ndị Igbo na ndị chir echichi dị iche iche nyeaka gwa ndị ha na- achị mkpa ọ dị ime ka ụmụnwaanyị bürü ndị nwere onwe ha n'ihi uru ha bara n'ikwado ọnọdu ezinaụlo nakwa ọnọdu akụnụba n'obodo.
4. A ga-ahazi ogbakọ ebe a ga-anọ mee ka ndị nwoke niile ma okenyé ma nwata mata mkpa ọ dì nwaanyị ibido nwetaba oke enwemenwe n'ezinaụlo.
5. A ga-ahụ na a nabatara ma kwado ụmụnwaanyị na isonye na ndorọ ndorọ ochichị bido n'obodo ruo n'okwa govementi etiti.
6. Umụafọ Igbo ọbụla ga- agba mbọ ikwado mbọ otu dị iche iche na mba ụwa na- agba iji hụ na ụmụnwaanyị nwere onwe ha.
7. Ndị govementi na steeti nke ọbụla ga- agba mbọ hụ na a hoputara ụmụnwaanyị ndị nnochi anya site na mpaghara ala Igbo dị iche iche iji hụ na ndị a ga na – enyonye anya na- ahụta mana ekwuputa etu ihe si aga na mpaghara obodo ọbụla nakwa ụdi mmekpa ahụ ọbụla ha hụru ana- enye ụmụnwaanyị.
8. Ndị govementi na steeti nke ọbụla ga- agba mbọ ịhụ na e wepuru iwu niile e ji emegide maobụ egbochi agbambo ụmụnwaanyị, ntowanye na ngosiputa ịdị nka ha na n'ebe azumahịa, ndorọ ndorọ ochichị, isonye n'orụ ndị agha nakwa ihe ndị ozọ.
9. Ndị omebe iwu ga-agba mbọ weputa iwu ga- akwado ezi mgbanwe na mmekorita ka ụmụnwaanyị new ike inweta oke na oruru ha.
10. Ndị ọkaikpe na ọkaiwu niile kwesiri ịhụ na e kpere ikpe nkwumotọ nye mmegide ọbụla a na- enye nwaanyị ebe ọbụla.

Nrụaka

Beijing Declaration (1999): Forth World conference on women: ICPD programme of action: Convention on the elimination of all forms of discrimination against women; Nigerian 1999 constitution.

Diogu, S.T.. (2021). Challenges of dissolution of marriage under customary law; *The perspective of Igbo of the South – East Nigeria*. Retrieved from <http://www.google.com>.

Ede, M.L. (2018). *Gender disparity in Igboland*. Retrieved from <http://www.google.com>.

Iruka, P.(2019). Gender sensitivity in African culture: The Igbo perspective. *Journal of Cultural Studies*. 12, 78 – 94.

Iwundu, R. (2021). Matrimonial challenges in Igbo land; Cultural perspective. *Journal of women and minority right*. 3 (1) 153 – 169.

Madunagu, B. E. (2010). The Nigerian feminist movement: *lessons from women in Nigeria* (WIN). In Turshen M (ed). African women. Newyork: Palgrave Macmillian.

Nworgu, B. G. (2006). *Educational research, basic issues and methodology*. Nsukka, Enugu: University Trust Publishers.

Odinye, I. E. & Okey- umeh, C. (2016). Effect of domestic violence on women and children: A study of Chimamanda Ngozi Adichie’s purple hibiscus. *Interdisciplinary journal of African and Asian Studies* 1(2) 78 – 90.

Okoro, B. D. (2020). *Cultural challenges and women liberation in Nigeria.. Way forward*. Retrieved from <http://www.google.com>.

Udeme, M. N. (2019). Place of women right in Nigerian law. *University law journal*.

Ugbor, G. N. & Iwuala, Z. (2021). Mwudosike emume ngafe ntozuoke dịka ngwa ibelata ajo akparamagwa ụmuakwụkwọ n'uloakwụkwọ mahadum na mpaghara Owuwa Anyanwu Naijiria. *Ekwe Jonal (Journal of Igbo Scholars Forum, Nigeria)*, 14(1), 83 – 106.

Ukoha, L. (2020). Gender and inheritance issues in Igboland; Implication for women empowerment. *Journal of Cultural Studies*. 12, 59 – 72.

Uloma, N. I. (2018). A critique of gender discriminatory practices in Igbo customary law marriages. Journal of women and minority right. 3 (1) 78 – 89.

UNICEF (2001). Children and women's rights in Nigeria: *A wake – up call*. Retrieved from <http://www.google.com>.